

CULTUUR & MEDIA

LIEDJE VAN DE WEEK

ZWART-WIT

Michael Kiwanuka
Black Man in a White World

Vorige week verscheen 'Love & Hate', het tweede album van de Britse singer/songwriter Michael Kiwanuka. Het is één van de mooiere platen van het jaar, vol bitterzoete soulfolk waarop Kiwanuka met zijn diep-broeiende stem vooral zijn moeizame relaties bezingt.

Eén nummer steekt er bovenuit. Eentje die niet over vrouwenproblemen gaat, maar waar albumtitel 'Love & Hate' misschien nog het beste bij past. 'Black Man in a White World': het moge duidelijk zijn waar het over gaat.

Het begin is sterk in al zijn eenvoud: handgeklap op de halve tel, met alleen Kiwanuka's stem, *I've been loooow, I've been high*. Nadat de gitaar opkomt dijt het nummer langzaam uit, via doffe drums tot strijkkpartijen. En steeds weer dat terugkerende refrein. Als mantra. Een zwarte man in een witte wereld. Het knappe van het nummer is dat het net zo zomers als melancholisch klinkt, net zo hoopvol als uitzichtloos.

De in Londen opgegroeide zanger, als kind van Oegandese ouders, schreef het over zijn zoektocht naar identiteit. Over er niet bijhoren, over ongelijkheid maar te moeten accepteren en er mee te leren leven, en hoe oneerlijk dat alles is. Kiwanuka legt precies de vinger op dat schrijnende pijnpunt.

Maar het recente politiegeweld in de de VS, de schietpartijen in Minnesota, Baton Rouge, Dallas, geven het nummer meer mee dan alleen zijn eigen ervaringen. "I'm in love but I'm still sad / I've found peace but I'm not glad."

Joris Belgers

STREEKTAALMUZIEK Precies 30 jaar geleden stierf de Groningse troubadour Ede Staal. Maar een beetje Groninger kent hem nog altijd. Zijn liedjes lijken eeuwigheidswaarde te hebben. Is dat dankzij alle covers?

tekst Ellis Ellenbroek

Oafblienvn van Ede Staal

Het lijkt in Groningen wel Ede Staal *forever*: de regionale radio en tv zoomen deze week vol in op Ede Staal. Dit na jaar wordt in Leens, waar de Groningse troubadour in zijn jeugd woonde, een festival aan hem gewijd. Ook het dertigste sterfjaar van Staal laten de Groningers niet ongemerkt voorbijgaan. Het nummer 't Het nog nooit zo donker west' staat al achttien jaar onafgebroken nummer één in de jaarlijkse streektaalhitlijst van RTV Noord. En lokale bestseller-platen als 'Mien Toentje' en 'As vaaier woorden' zijn ook over de provinciegrenzen goed verkocht.

Het zit hem in de melodieën samen met de kracht van zijn teksten, is het eensluidende antwoord als je rondvraagt naar de succesfactor van de zingende leraar Engels. Ede Staal bezong zonder omhaal universele thema's als liefde, heimwee en eenzaamheid. Als geen an-

Als geen ander kon Ede Staal de schoonheid van het Groninger land in noten vatten

der kon hij de schoonheid van het Groninger land in noten vatten. Hij gaf een stem aan de trots die bij Groningers, zegt men, wat dieper verstopt zit dan bij anderen. Zijn jonge overlijden aan longkanker in 1986 droeg natuurlijk ook bij aan de cultstatus. Ede werd 44 jaar. Hij kreeg een standbeeld op de dijk in Delfzijl. Groningse koren zetten massaal songs van Staal op het repertoire. Andere musici gaven de liedjes eigen twists en arrangementen, tot aan uitvoeringen in het Fries en het Limburgs toe. Dat coveren is een hachelijke onderneming, veel liefhebbers van de muziek van Ede zijn de mening toegedaan dat je

van de originelen af moet blijven.

Oafblienvn van Ede. Zangeres en cabaretière Marieke Klooster, zelf Groningse, kreeg het vorig jaar ook te horen. Ze lanceerde een hedendaags Ede Staal-programma, 'De nieuwe Jas van Ede', met het trio van bassist Philip Baumgarten. Al van tevoren kreeg ze verbaasde vragen over dat ze dat aandurfde. Een vrouw in de zaal liet haar weten dat ze was meegeslept naar het optreden door haar man. "Maar voor haarzelf voelde het bezoeken van onze show als verraad. Na afloop was ze gelukkig wel enthousiast." Philip Baumgarten voorzag de originelen van Ede Staal van allerlei jaszjes: rumba, bossa nova, calypso, jazz, zelfs rock. Klooster, die haar eigen jeugdherinneringen en haar aanvankelijke hekel aan het Gronings vervoel met de muziek, vertelt hoe ze aanvankelijk half verontschuldigd op het podium stond. Ze garandeerde de zaal dat ze heus zorgvuldig met de originelen waren omgegaan.

Vloeken in de kerk

De organistenbroers Euwe en Sybolt de Jong maakten tien jaar geleden een Staal-cd, met de Haagse volkszanger Theo Driessen, ooit voorman van de Groninger feestband Diep Triest. De organisten, gerenommeerde Bachvertolkers, voerden Staal uit op kerkorgel. Ze beschouwen het werk van de overleden Ede Staal als erfgoed dat doorgegeven mag worden, en op een andere manier belicht. Euwe de Jong: "Bewerken is van alle tijden. Ook Beethoven-symfonieën zijn allemaal bewerkt."

Maar tekst en melodie waren voor Baumgarten en het duo De Jong heilig. Baumgarten: "Aan de melodie heb ik nooit willen komen. Die is goed zoals hij is. Mensen die naar ons optreden komen moeten wel mee kunnen zingen."

Euwe de Jong: "Je laat niks weg. Je voegt toe. En daarbij heb ik er op gelet de melodieën niet te zwaar te belasten. Dat kan natuurlijk al snel met zo'n orgel. De zang moest op de voorgrond staan." De Jong vindt het resultaat zeker een eerbetoon aan Ede Staal. Maar om eerlijk te zijn is hij zelf geen fan van 's mans muziek. "Ik zou er uit mezelf nooit naar luisteren. Het is me veel te simpel. Ik verveel me dood als ik voor de vierde keer hetzelfde akkoordje hoor."

Baumgarten en Klooster vinden hun eigen liedjes stiekem ook mooier dan de originelen. Baumgarten: "Natuurlijk, ik heb de bewerkingen zo gemaakt omdat ik dat de allermooiste manier vind om die muziek te spelen."

Dat is dus vloeken in de kerk voor veel Staal-fans. Maar Ede's eigen begeleider, Henk Bemboom, zei eigenlijk net zoets. In een radiodocumentaire van de RVU uit 1995 vertelt Bemboom dat hij er vaak een schepje bovenop wou doen. Dan zei hij "Ede, het kan toch veel mooier", en stelde hij een extra riedel of tiere-lantijntje voor. Ede wou er niets van weten. Drums mochten niet, synthesizers niet, strijkersarrangementen niet. Alleen accordeon en piano. Die waren puur. Bemboom vertelt in de uitzending hoe hij zich stiekem schaamde voor zijn begeleiding van het nummer 'Mien Toentje'. Een accordeonleerling had het na de eerste les ook gekund, aldus de muzikant.

Het roept de vraag op of de roem van Ede Staal zijn houdbaarheid dankt aan anderen die de muziek verder brachten en nog altijd brengen, met steeds eigen toevoegingen.

'Ik denk dat je met het oorspronkelijke werk echt niet meer bij jongeren kunt aankomen'

Euwe de Jong denkt van niet. "In hun eenvoud zijn en blijven de liedjes voor honderd procent af."

Voor Baumgarten en Klooster ligt het anders. Hun voorstelling 'Een nieuwe jas' brengt nieuw, jong publiek. Baumgarten: "Het is een manier om de muziek weer actueel te maken en onder de aandacht te brengen van mensen die het nog niet kennen." Klooster: "Ik denk zelf dat je met het oorspronkelijke werk echt niet meer bij jongeren kunt aankomen. Maar ik moet voorzichtig zijn. Ik vraag het ook wel aan mensen, en dan hoor ik dat ze de muziek in al zijn eenvoud ook prachtig vinden."

Ede Staal vereeuwigd door schilder Sip Hofstede.
FOTO SIP HOFSTEDE

ZOONS IN DE MUZIEK

Ede Staal had zes zoons. De drie jongsten maken ook muziek, al leven ze er niet van. Elwin (44) is jazzpianist, Jelger (32) en Jasper (30) doen het met de computer erbij. **Nummers van hun vader voeren ze niet uit**, laat Jelger weten. Misschien ooit nog eens, nu zou het te makkelijk zijn. "Als ik bekend word, dan liever met eigen muziek." Laat anderen vooral hun gang

gaan met het erfgoed van Ede. "Als men er lol aan beleeft, dat is het belangrijkste." Jelger vindt dat de **nalatenschap van zijn pa te veel gewicht** heeft gekregen. Wie meent dat je niet aan Ede's werk mag komen zegt dat vast uit sympathie voor Ede, maar evengoed vindt Jelger het onzin. "**Alsof mijn vader uit de hemel neerkomt** om je een muzikale pets om de oren te geven."

Luidkeels kwetteren de vogels mee

KLASSIEK

Rhapsody in Blue

Hortus Festival

★★★★★

Een citroenboom uit het Middellandse Zeegebied, een Japanse kobushi en de engelen-trompet uit Brazilië: ze staan in de Leidse Hortus Botanicus. Wanneer je omringd wordt door deze exotische begroeiing is de beleving van een pianowals van Amy Beach toch anders dan in een concertzaal. Dat is de troef van het jaarlijkse Hortus Festival. Het festival strijkt tot en met eind augustus neer in vijf verschillende plaatsen met in totaal zes programma's. Voor de dertiende editie bedacht artistiek leider Maarten van Veen het thema Amerika, en presenteert hij muziek tussen 1850 en 1950.

Pianist Bobby Mitchell, uit New Orleans, beet het spits af in Leiden. Van een concert trekt de natuur zich niets aan. In de Oranjerie kwam het vogelgekweeter luid en duidelijk door. Een paar brutale meeuwen schreeuwden door Gershwins 'Rhapsody in Blue' heen, maar misschien was het

Tropische concertlocatie geeft de muziek extra lading

hun manier om mee te genieten. Onverstoorbaar zat Mitchell op de pianokruk. In Gershwins eigen bewerking van het stuk voor piano solo gaf hij de vleugel er zonder omhaal van langs. Edward MacDowell, Sidney Lambert, Charles Griffes: tijdens het Hortus Festival vindt muziek die elders niet dagelijks geprogrammeerd staat een weg naar de luisteraars. Niet uitgevoerd op een moderne Steinway, maar op een Erard. De fraaie donkerbruine kleur van het instrument correspondeerde met de klank in dezelfde tint. Mitchell speelde het eerste deel van MacDowells Vierde sonate zo statig als de titel ('With great power and dignity') aangeeft, maar ook het timbre van de vleugel droeg bij aan het plechtstatige karakter. Mitchells vlugge vingers, met af en toe de luchtigheid van een barpianist, kwamen van pas in Gottschalks 'Bamboula'. De ontspannen timing van jazzy ritmes bracht zelfs de vogels tot bedaren.

Frederike Berntsen

Hortus Festival: tot en met 28 augustus in Leiden, Rotterdam, Amsterdam, Utrecht en Haren. www.hortusfestival.nl